

then by Russian Trade Representative A. Feinstein. There were 5 people employed in the Ukrainian SSR's sales office in Italy. They thoroughly explored the Italian markets (Genoa, Milan, Roman).

The article shows the interest of Italian traders in Ukrainian timber, coal, scrap metal, linen cake. It is noted that the sales representatives of Soviet Ukraine initially studied the possibility of selling on the Italian market of guts, skin, horse hair, wool. They then explored the possibility of selling cattle, wheat, barley, corn, caustic soda and soda ash. It was noted that together with Russian and Italian traders the Russian-Italian Trading Company was created, which had the task not only for export-import of goods, but also for obtaining concessions by the Italian entrepreneurs in Ukraine.

It has been reported that Italian workers sent food aid (sowing grain) to Ukraine for the money raised.

Keywords: export, import, a golden karbovanets, Lira, a market, goods, trade mission, trade representative.

УДК 94(477):392.3-057.87:2-43-055.62[(477-25)"20"
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2019.141.4>

Д. Латишева, асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ РЕЛІГІЙНОГО СВІТОГЛЯДУ ДИТИНИ ЯК ЧАСТИНА ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В СУЧАСНІЙ СТУДЕНТСЬКІЙ РОДИНІ (НА МАТЕРІАЛАХ МІСТА КИЄВА)

Висвітлено проблему релігійного виховання дітей молодими студентськими сім'ями міста Києва та вплив родини на морально-етичні норми поведінки дитини в суспільстві. Сім'я – основний первинний інститут виховання, і саме батьки з дитинства прищеплюють дитині певні якості, ідеї, погляди. З плином часу ці закладені норми будуть трансформуватися і відосконалюватися, а зрештою позначатимуться на формуванні майбутнього світогляду й характеру дитини.

Розглядаються ключові питання, що стосуються релігійного виховання і мають важливе значення для кожної молоді сім'ї. Хрещення новонародженої дитини з перших днів існування, надання можливості обирати віру самостійно, або ж хрещення немовляти з подальшим вибором віри самою дитиною – це і є дискусійні аспекти, яким сучасні студентські сім'ї дають оцінку з роз'ясненнями.

Відсутність релігійного виховання неодмінно позначиться на характері, світогляді та самоідентичності дитини. Водночас, поглиблене вивчення Закону Божого та нав'язування духовних цінностей також має вплив на дитину. Однак безпристрасне бачення релігійного виховання і здорова атмосфера в сім'ї дають можливість студентській родині якнайкраще виховати дитину в релігійному житті.

Ключові слова: сім'я, сімейно-шлюбні відносини, студентська молодь, релігійне виховання, діти, батьки, віра.

Основа процесу формування дитини як майбутньої особистості та повноцінного члена суспільства становить релігійне виховання, яке стоїть на одному рівні з інтелектуальним та фізичним розвитком дитини. Воно дає відчуття цілісності індивіду і є невід'ємною частиною суспільства, де індивід відчуває себе його беззаперечною частиною [10, с. 363]. Релігійне виховання – це пізнання світогляду людини на основі "Божого закону", від якого дуже сильно залежить виховання, розвиток волі й характеру дитини [9].

Найпершими "вчителями" віри для дітей стають їхні батьки. Саме сім'я закладає моральні й духовні цінності, за якими живуть батько і матір у повсякденному житті. Вони передають свій досвід спілкування між собою та оточенням і таким чином формують певний фундамент щодо світогляду та характеру дитини [9]. Однак у наш час сім'я вже майже не є духовним організмом – це, швидше, побутова й соціально-психологічна організація, яка ознайомлює дитину з релігією, а не навчає її життю за релігійними канонами. Той духовний вплив, який раніше виділявся сім'єю, нині став зустрічатися в сім'ях зрідка, через що батьки починають втрачати в очах дітей свою роль "провідників" по заплутаному світу релігійних історій та канонів. Тому саме так закладені основні причини труднощів релігійного виховання в сім'ї нашого часу.

У пропонованій статті розглядається релігійне виховання кризь призму християнського православного віровчення. Воно починається з перших днів життя дитини і триває до останніх днів існування людини.

Молоді студентські сім'ї вважають, що саме в родині дитина має отримати хоча б базові уявлення про релігію, яку вони сповідують. Батьки повинні пояснювати дитині елементарні релігійні правила, наприклад те, що на свята не можна різати чи шити; на основі біблійних історій пояснювати, що таке добро і зло; привчати до морально-етичних цінностей та норм поведінки в суспільстві. Так, саме за допомогою релігії можна в доступній формі пояснити дітям усі ці речі [2, с. 10] За даними анкетного

опитування, таку думку поділяють 54,7% молодих студентських сімей, 26,7% вважають, що дитина має поступово отримувати ці знання, а 18,7% вагаються щодо своєї відповіді на це запитання (див. рис. 1.1).

Як йшлося вище, для дитини її батьки є найкращим прикладом для наслідування. Дитина повністю покладається на опіку й заступництво матері і батька від усіх небезпек. Вона беззастережно вірить своїм батькам. Тому релігійні переконання та приклад релігійного життя батька і матері неодмінно передаються дитині [9]. Відповідно, якщо батьки дітей були виховані за принципом дотримання релігійних норм та обрядів, то існує дуже велика вірогідність того, що свою дитину молоді батьки теж будуть виховувати за церковними канонами. За даними опитування, що було проведено серед сучасних молодих сімей, дитину слід змалечку привчати дотримуватись релігійних традицій, пояснювати значення всіх свят. Одна частина молодих пар відзначає, що в наш час серед батьків нерідко існує такий підхід, коли вони просто змушують дитину виконувати певні речі, бо "так треба", не пояснюючи їй нічого, а отже, малеча не розуміє ні що вона святкує, ні що це означає. Тому дитині потрібно з раннього дитинства пояснювати, що таке Різдво, що таке Великдень, як ці свята історично склалися і яке їхнє значення для християн. Тільки за такого підходу до релігійного виховання діти будуть отримувати уявлення про віру [2, с. 11].

З іншого боку, студентські сім'ї говорили й про негативний вплив, який може здійснювати церква на розвиток дитини. Так, одне молоде подружжя розповідало, що їм відомий приклад сім'ї, у якій батьки були дуже віруючими людьми і виховували своїх дітей виключно за тими канонічними нормами, які диктує християнське віровчення. Однак дітям такі захоплення релігією не подобалися, і в дорослішому віці вони намагалися пояснити це. Діти, на дурноті конфлікту з батьками, почали вживати алкогольні напої, проводити час із людьми із сумнівною репутацією, набили на шкіру татування. Як наслідок, у віці 19 років діти посварилися з батьками й на сьогодні вони майже не

підтримують з ними зв'язок [2, с. 10]. Подібний приклад наочно демонструє те, що насильно нав'язувати дітям релігійне виховання шкідливо, оскільки може призвести до серйозного конфлікту між поколіннями родини.

Отже, виникає запитання, чи треба давати право дитині в дорослому віці можливість самостійно обирати віру, яку вона хоче сповідувати й до якої вона найбільш схильна? Що цікаво: половина з опитаних студентських сімей відповіли, що дитина повинна мати право самостійно обирати, яку релігію сповідувати [3, с. 8]. На думку ж іншої частини, батьки можуть самостійно обрати, якої віри буде їхня дитина, і, відповідно, за такими канонами її виховувати [7, с. 10]. Аргументують вони свою позицію тим, що батьки є головними в родині, а дитина – плід їхнього кохання, тому в релігійних справах саме батьки мають вирішувати, що і як дитина буде сповідувати [8, с. 4].

У контексті цього виникає наступне питання – чи будуть батьки, як цього вимагають звичаї, хрестити своїх дітей змалечку? Більшість студентських пар відповіли, що будуть це робити, оскільки, якщо вся родина сповідує православ'я, то й дитина, відповідно до них, теж буде належати до цієї конфесії [5, с. 8]. З іншого ж боку, мала місце також думка про те, що в католиків набагато краще пристосований обряд хрещення до нинішніх реалій, ніж у православних, оскільки в перших є традиція миропомазання, коли людина у зрілому віці підтверджує вибір своїх батьків про її приналежність до католицької віри. Якщо ж вона не згодна з їхнім вибором, вона не проводить цей обряд і, таким чином, може змінити свою віру. Однак значна частина студентських сімей зазначили, що, оскільки у православних немає такої практики, то доведеться хрестити дитину змалечку за тими канонами, які характерні для московського чи київського патріархатів [1, с. 6].

Були й такі батьки, які категорично виступали проти того, щоб хрестити свою дитину змалечку, оскільки, на їхню думку, кожна людина повинна робити самостійний вибір того, у що їй вірити. Але паралельно з цим були наведені розповіді про те, що старше покоління родини (бабусі, дідусі) постійно наполягало на тому, що за всіма канонами і звичаями треба хрестити немовлят. Наприклад, має місце історія, що такий тиск з боку старшого покоління призвів до негативних наслідків – чоловік таємно охрестив дитину й поставив матір перед цим фактом [2, с. 11]. Знову ж таки, у цьому випадку бачимо впливову роль бабусь і дідусів на виховання дитини й водночас – результат неузгодженої думки батьків стосовно питання релігійного виховання дитини, що негативно відображається на всіх членах великої родини.

Завершує питання про вибір дитиною своєї релігійної приналежності думка молодих сімей про те, що дитину потрібно обов'язково хрестити змалечку, однак, у випадку,

коли дитина у зрілому віці захоче змінити свою віру, батьки повинні прийняти її рішення і жодним чином не намагатися перешкоджати її вибору [4, с. 8]. За даними анкетування, 62,7% опитаних студентів дозволили б своїй дитині змінити віру у зрілому віці, 10,7% намагалися б перешкодити такому її рішення, а 26,7% вагалися дати відповідь на це питання (див. рис. 1.2). У свою чергу, на питання "Чи будете Ви хрестити дитину?" позитивну відповідь дали 81,3% респондентів, 8% відповіли негативно, а 10,7% вагалися дати відповідь (див. рис. 1.3).

Дотичним до питання вибору релігії є запитання про ініціювання батьками поглибленого вивчення християнських догм. Закладом, де дитина може отримати такі знання, є недільна школа. На думку сучасних молодих сімей, відвідування недільної школи є абсолютно зайвим аспектом у релігійному вихованні дітей, оскільки це може змалечку розвинути в них занадто великий потяг до церковних вчень [4, с. 9]. З іншого ж боку, дитина сама повинна прийняти рішення про те, чи буде їй цікаво відвідувати подібні заклади, однак зробити вона це може не раніше, ніж досягне підліткового віку [6, с. 11]. Так, відмітимо, що лише 6,7% опитаних стверджували, що їхня дитина буде відвідувати недільну школу, 65,3% дали негативну відповідь, а 28% – вагалися відповісти (див. рис. 1.4).

Також не можна забувати про те, що значний вплив на релігійне виховання дитини має атмосфера, яка панує в сім'ї. Моральні і духовні цінності, якими живуть батьки в повсякденному житті, завжди передаються у світогляд і характер дитини. "Очевидно, що сучасні студентські квартири, де не шануються ікони, де їх немає взагалі, не матимуть впливу на формування християнського світогляду, не кажучи вже про різні вечірки і гостини, на яких старші не стримуються ні в поведінці, ні в розмовах. Хоч діти малі і, здавалося б, нічого не розуміють, але все, що вони чують і бачать, сильно виражається на їхньому вихованні" [9].

Отже, можемо стверджувати, що незважаючи на відсутність попереднього досвіду батьківства, молоді студенти-батьки повинні докласти всіх можливих зусиль для релігійного виховання дітей. Різні світогляди батьків по-різному впливають на дітей, тому треба спиратися на середовище й суспільство, не забуваючи про часові та просторові рамки, у яких існує і живе сім'я. За даними опитування сучасних студентських родин можемо зробити висновок, що при вихованні дітей вони здебільшого дотримуються тих традиційних норм, які були сформовані багатовіковими уявленнями українців у роки традиційного суспільства та які з плином часу зазнали трансформування.

Рис. 1.1

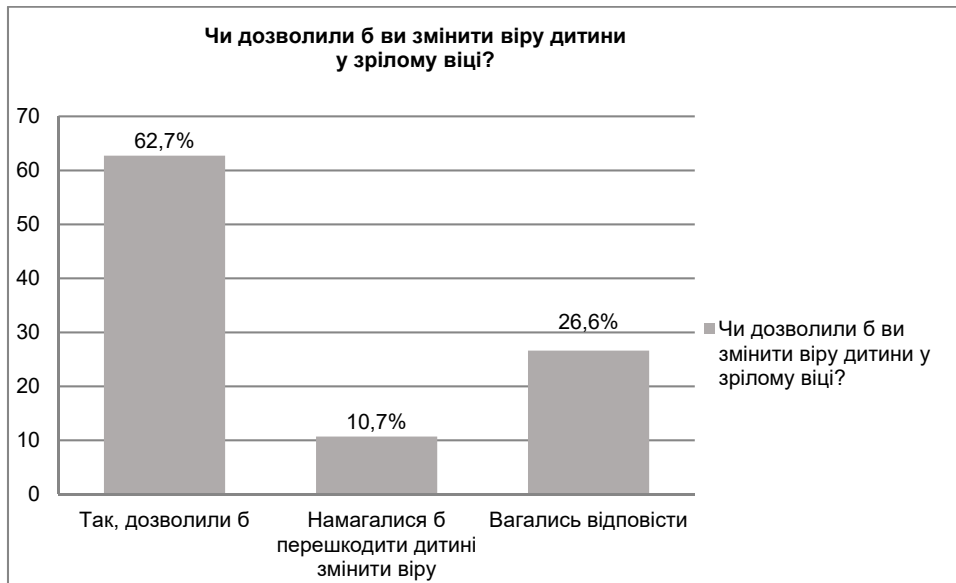

Рис. 1.2

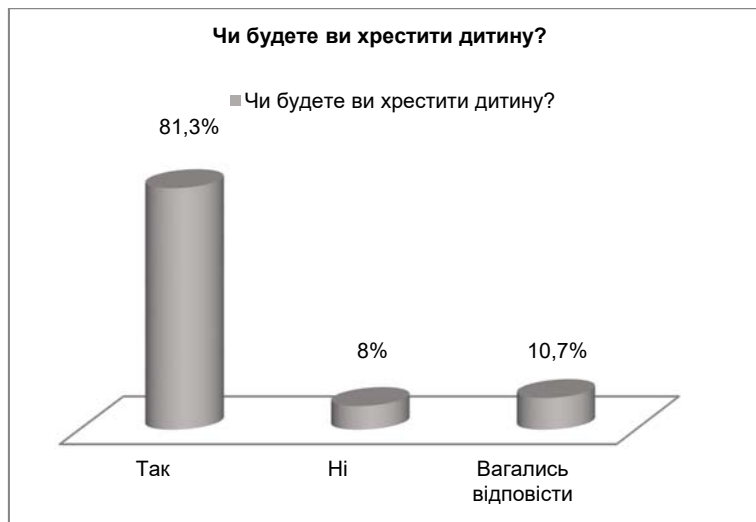

Рис. 1.3.

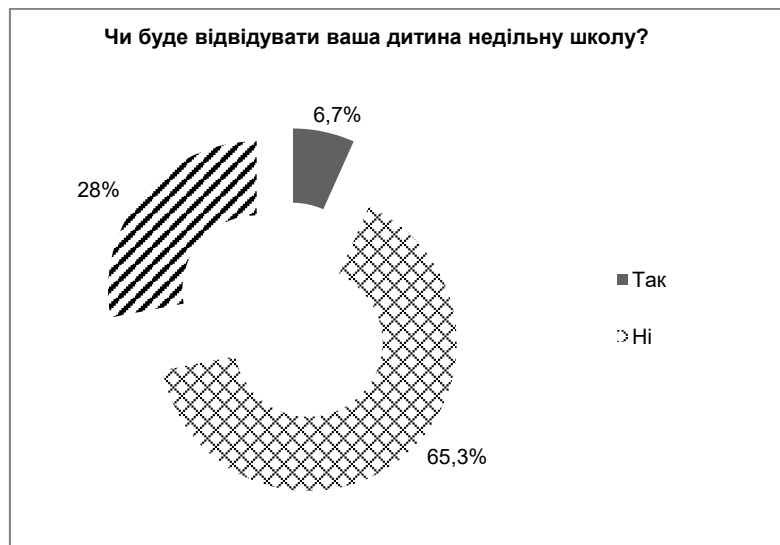

Рис. 1.4

Список використаних джерел:

1. Архівний рукописний фонд при кафедрі етнології та краєзнавства історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (далі – Архів КЕКІФ). Ф. 40. П. 2. Од. зб. 21. Арк. 6.

2. Архів КЕКІФ. Ф. 40. П. 2. Од. зб. 23. Арк. 11.

3. Архів КЕКІФ. Ф. 40. П. 2. Од. зб. 25. Арк. 8.

4. Архів КЕКІФ. Ф. 40. П. 2. Од. зб. 26. Арк. 9.

5. Архів КЕКІФ. Ф. 40. П. 2. Од. зб. 27. Арк. 8.

6. Архів КЕКІФ. Ф. 40. П. 2. Од. зб. 29. Арк. 11.
7. Архів КЕКІФ. Ф. 40. П. 2. Од. зб. 31. Арк. 10.
8. Архів КЕКІФ. Ф. 40. П. 2. Од. зб. 33. Арк. 4.
9. Головіна О. Релігійне виховання починається в родині [Електронний ресурс] / О. Головіна // Православна газета. Монастири і храми Києва. – Режим доступу: <https://bit.ly/2mclp96>.
10. Шнейдер Л. Б. Семейная психология / Л. Б. Шнейдер. – М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2006. – 768 с.

References:

1. Archival Manuscripts Fund of the Department of Ethnology and Regional Studies of the Faculty of History of Taras Shevchenko National University of Kyiv (DERS Archive), fond 40, folder 2, storageunit 21, 6 sheets.

2. DERSA rchive, fund 40, folder 2, storageunit 23, 11 sheets.
3. DERSA rchive, fund 40, folder 2, storageunit 25, 8 sheets.
4. DERS Archive, fund 40, folder 2, storageunit 26, 9 sheets.
5. DERS Archive, fund 40, folder 2, storageunit 27, 8 sheets.
6. DERS Archive, fund 40, folder 2, storageunit 29, 11 sheets.
7. DERS Archive, fund 40, folder 2, storageunit 31, 10 sheets.
8. DERS Archive, fund 40, folder 2, storageunit 33, 4 sheets.
9. Holovina, O. (N.d.). Religion Education Starts in Family. *Orthodox Newspaper. Monasteries and Churches of Kyiv*. Retrieved from: <https://bit.ly/2mclp96>. [In Ukrainian].
10. Shnejder, L. (2006). *Psychology of Family*. Moscow: Academical Project. [In Russian].

Надійшла до редколегії 24.04.19

D. Latysheva, PhD student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

FORMATION OF CHILD'S RELIGIOUS OUTLOOK AS THE PART OF EDUCATIONAL PROCESS IN THE MODERN STUDENT FAMILY (BASED ON THE MATERIALS OF THE CITY OF KYIV)

The article deals with the problem of children's religious education in young student families settled in Kyiv. It reveals family moral and ethical influence on child's behavior in society. Family is the main educational institution and parents are those who teach children certain qualities, ideas, and views from childhood. Over time these standarts for behaviour will be transformed and improved and soon they will be reflected in shaping the future outlook and character of the child.

In this article we consider the main issues related to religious education which are important for each young family. The christening of a newborn child on the first days, giving an opportunity to choose religion, or christening with the future possible choice – that are the key points of the discussion commented and evaluated by modern student families.

The lack of religious education will definitely affect the character, outlook and self-identity of the child. At the same time, the in-depth study of the Law of God and the imposition of spiritual values also have an effect on the child. However, the impassive vision of religious education and healthy atmosphere in family relationships make it possible for the student family to do their best educating child in religious life.

Key word: family, family and marital relationships, student youth, religious education, children, parents, religion, faith.

УДК 902

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2019.141.5>

Мамедов Емін Вагіфогли, докторант
Національний музей Історії Азербайджану
при Національній академії наук Азербайджану, Баку, Азербайджан

ҐРУНТОВІ ПОХОВАННЯ АНТИЧНОГО МІНГЕЧЕВІРА (САМУНІСА)

Робота присвячена аналізу археологічних розкопок, виявлених у Мінгечевірі, за результатами досліджень ґрунтових могил різного типу, які належать до античного періоду, проведених у сер. ХХ ст. Датування цих поховань охоплюють значний історичний період: перша пол. I тис. – I ст. н. е. Вони є важливим джерелом наукової інформації з багатьох питань матеріальної та духовної культури населення Кавказу Албанії. Підземні поховання античного періоду в зоні Мінгечевіра оформлені шляхом розміщення померлих у них і поділяються на три типи: 1) поховання з видовженим тілом у позиції на спині; 2) поховання у ледь скорченій позі на лівому або правому боці; 3) поховання у підкреслено скорченій позі на лівому або правому боці. У пропонованій статті проведено детальний аналіз усіх цих трьох типів поховань. Автор, разом із низкою інших дослідників, дійшов висновку, що перший тип підземного поховання вважається інноваційним для всього Південного Кавказу і його виникнення пов'язане з проникненням мобільних племен з Півночі Кавказу, зокрема скіфських. Частина скіфів врешті-решт оселилася в зоні Мінгечевіра і згодом злилася з місцевим населенням, що зумовило появу другого типу ґрунтового поховання: підземні могили померлих, розмішених у ледь скорченій позі. Третій тип ґрунтового поховання Мінгечевіра (Самуніса) давнього періоду – поховання у підкреслено скорченій позі – належать до місцевих автохтонних племен, консолідація яких стала основою для формування держави Кавказької Албанії в IV–III ст. до н. е. Цей тип ґрунтового поховання має глибокі місцеві корені й заснований на багатовікових похоронних ритуалах.

Ключові слова: Кавказька Албанія, Мінгечевір (Самуніс), ґрунтові поховання, скіфи.

Археологічна наука Азербайджану, завдяки польовим дослідженням, проведеним археологами кількох поколінь, сьогодні збагачена унікальними артефактами, отриманими з десятиків добре досліджених могильників античного періоду з різноманітними типами поховань. Дослідниками здійснено значну роботу із систематизації різних типів античних поховань, зроблено їхню класифікацію, а також здійснено науковий аналіз та інтерпретацію виявленого в могильниках інвентарю.

Нині в розпорядженні дослідників, поряд зі звітами за підсумками польових робіт, знаходиться велика кількість наукової літератури у вигляді статей та монографій. У працях детально описано оформлення поховань, розташування в них кістяків та охарактеризовано виявлені в похованнях артефакти. Значна кількість ґрунтових поховань античного періоду була досліджена на території сучасного Мінгечевіру [1, с. 16]. Там, на думку дослідників, розташовувалося одне з міст Кавказької Албанії античного періоду – Самуніс [19, с. 262-269], де в 1946–1953 рр. досліджено понад 200 ґрунтових могил [1, с. 48].

Слід зазначити, що на території стародавнього Мінгечевіру (Самунісу) було виявлено десять типів поховань різних періодів, чотири з яких відносять до античного часу. Серед цих поховань слід виділити: 1) ґрунтові поховання з витягнутим тілом у позиції на спині, у підкреслено скорченій та ледь скорченій позі; 2) глечикові; 3) зрубні; 4) катакомбні, а також комбіновані: катакомбно-глечикові та катакомбно-зрубні поховання. Усі вони були виявлені та досліджені в середині ХХ ст. під час археологічних робіт на території будівництва сучасної Мінгечевірської ГЕС [20]. Наявність різномітних, але синхронних за часом поховань свідчить про проживання на території античного Мінгечевіру (Самунісу) представників різних етнічних груп. Це є характерною рисою античних міст, особливо тих, через які проходять жваві міжнародні торговельні шляхи [23, с. 66].

На думку дослідників, у зоні Мінгечевірської ГЕС в елліністичному періоді сформувалося велике місто з притаманною для стародавніх міст інфраструктурою [6,